

היותו וכלל נהגן התורה

1

א. כנסת ישראל מיוסדת היא כולה על בסיס של המוסר האלהי העליון. ע"כ כל התנשאות מוסרית הנמצאת דאישיה הפרטיים מוסיפה לה כח. ולהפך נפילת מוסר, וכל רשע, לפי ערך הכיעור והרע שבתוכו. כך היא מחלשת את כחה ואת היחש שיש ליחידה אל כללותה.

לכן דוקא תשועת ישראל תלויה היא בתשובה, בהטבה המוסרית במעשה, ברגש ובשכל, ולא כן תשועת עם אחר. ישנם עמים כאלה, שהכח המדביק אותם הוא דוקא איזו שאיפה כללית של רשע, של חפץ התגברות ללא שום אידיאל של צדק. וממילא הוא מלא רשע, מפני שמה שהוא דוחק את רגלי יתר העמים, אשר יבא עמהם במגע, הוא דבר שאין בצדק עליו יסוד נכון, וא"כ הוא מיוסד כולו ברשעה. ע"כ יכולים הם להיות מתחזקים ג"כ ע"י תגבורת רשע, ולחזק את אגודתם ע"י איפת זדון. לא כן הוא בכנסת ישראל. את היחש, שיש ליחידים שבה אל כללותה, אי אפשר לתלות בשום חק אחר כ"א בחק העליון של אהבת הטוב היותר נשגב, שהוא עומד להמלא במילוי שאיפותיה היותר פנימיות של כלליות האומה. ע"כ כל המעשים שהם נובעים בדרך ישר, או גם בדרך מסובב, מהטוב העליון, הנם מחזקים את כחה, והעויבה שלהם מחלישה היא את כחה.

אליהו יליא ספק

נשמתה של כנסת ישראל היא הצדק המחלטי, שבהתגשמותו הוא כולל את כל הטוב המוסרי שבפעל. על כן, כל פגם מוסרי, שהאיש היחיד מישאל עושה, מחליש הוא כוה קשורו עם נשמת האמה כלה. והתשובה הראשונה היסודית היא להתקשר עם האמה בנשמתה, ועמה הכרח הוא לתקן את הדרך כים והמעשים כלם, לפי אותו התכן המהותי שבנשמת האמה.

אליהו יליא

3

באמת אי אפשר להתרומם אל התשוקה הרוחנית של ישועת הכללי בלי תשובה פנימית עמקה מכל חטא ועון. אמנם יחיד ששב במובן זה מוחלים לו ולכל העולם כולו, וכן יכולים רבים להתעלות לתכונה האידאולית הנבונה בנשמת האמה על ידי תשובת היחיד, השב למסרה זו של התאפשרות הורחת תשוקת גאון האמה בטהרתה.

אליהו יליא

4

אי אפשר להדבק באמת ביסוד הלאומי של ישראל כי אם מי שגשמתו הטהרה כבר, על ידי תשובה מחטאת האדם המצות ומדותיו הפחותות, או מי שנפשו לכתחלה היא נפש טהורה. כי היסוד האמתי של תכונת האמה הישראלית הוא שאיפת הצדקה העליונה, צדקת ד' בעולם, וכל מי שגדוהם באיזה חטא, לכי אותה המדה של זמנתו אין חפץ הצדקה והטוב מאיר בקרבו כראוי, ועל כן לא יקשר באמת עם התכונה הלאומית עד אשר יטהר.

אליהו יליא

6

יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע עצמו לכף זכות. עבר עבירה אחת - אוי לו, שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה". בשביל חטא יחיד שחטא אובד ממנו טובות הרבה. ירבי אלעזר פרבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו, והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו, ואת כל העולם לכף זכות. עבר עבירה אחת - אוי לו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר "וחוטא אחד כור" - בשביל חטא יחיד שעשה זה - אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה.

אליהו יליא

8

כי זה פשוט הוא. שגם הירוד שבאנשים אם יציעו לפניו שיכול הוא בכל עת לעשות חסד על כל העולם כולו, הכולל בתוכו כ"כ היותו עד אין תכלית, יתעורר בשמחה ובגבורה לעשות טוב, וכל העצלות והרפיון אינו בא כ"א מחוסר אמנה בגדל הטוב שעושים ממש עם כל היקום בעסק התורה. המצות, העבודה, וזכיות המדות, אשר עבור זה האיר ד' את עיניו בדברי קדושי עליון בעלי קבלת האמת, אשר הרחיבו המשיכות להודיע את גודל יקרת העבודה ואיך מעלים על ידה את כללות ההויה וכל פרטיה. אמנם צריך הדבר להתקרב אל הציור השכלי, כדי שיהי הירוד אמיץ והשמחה מבוססת, וזה הציור בא ע"י התבונה של האחדות הרוחנית, דהיינו להשכיל שאור הנשמה של כל יחיד הוא מקושר עם הנשמה הכללית על כל ההויה כולה, שממנה שואב כל היקום לכל פרטיו את אור השלמתו, וכידינו הוא להוסיף אור בנשמה שלנו ע"י התורה, ההכמה, המצות, העבודה, והמדות הטובות, בכל עת ורגע, ובכל רגע שאנו מוסיפים אור בנשמתנו, אם רק נשים דעתנו שלא על עצמנו בלבד אנתנו חיים כ"א על כל ההויה, כי כ"ל פעל ד' למענהו, מוסיפים אנו דיעלמה חיים בכל. הצדק מוסיף על ידינו אונק בעבודתו, והרשע מהמחמת רשעו באיזה מדה, והרהורי הטובה באים לו, ואפילו הבהמות והחיות מתבסמות לפי ערכן, ואפילו היצורים הנזטים להויק ולהחריב מתעדרים ומזדככים, מויו הקדושה הנוכפת ע"י נשמה אחת השמה לב באמת על הכלל כולו, ואין צריך לומר גדול האור שבהוכף בצחצחות העליונות בנשמות, ובכל המדרגות של העולמות הרחניים, שאין קץ ליפים והור קדושתם וחמדתם, וזה נכון והגון לכל איש ביחוד מרע עם קדושה, וביותר היושב על אדמת קדושה, ובפרט מי שזכו להסחופף בצלצח של עיר ד', שכל ההויה החמרית והרוחנית קשורה בה כקשר הענפים בגוץ ושורש.

אליהו יליא

9

ההרהר המעשה היחיד של האדם, ורצונו הקבוע, הנם שלשלת אחת גדולה, שמעולם אינם נתקים אחד מחברו. חפץ האדם קשור במעשיו, גם המעשים של העבר אינם נתקים ממהות החיים והחפץ במקורו. כיון שאין דבר מתנתק לגמרי, יש ביד החפץ להטביע צביון יחיד גם על המעשים שעברו. והו סוד התשובה, שברא אותה הקדוש ברוך הוא קדם שברא את העולם. כלומר: הרחיב את כח היצירה הנפשית הרוחנית ביחודה אל המעשים וההנהגה, עד שתהיה תופסת ברשותה גם את העבר. הפעלה הרעה הולכת ומתגלגלת, מסבבת בעור ורע, הפסד וכליון, כל זמן שלא הטביע הרצון עליה צביון חדש. הטביע עליה הרצון צביון של טוב, מגלגלת היא עצמה טוב ונעם, חדות ד' ואורו.

אליהו יליא

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם לעברך
 בברית ה' ואלתו אשר ה' א' כורת עמך היום, למען
 הקים אותך היום לו לעם והוא יהי לך לא. איתא
 בספ"ק שהיום מרמו לראש השנה, ע"ד דאיתא
 בזה"ק פ"ב בא (ח"ב לב:) עה"פ (איוב א) ויהי היום
 ויבאר בני האלקים להתייבב על ה' וגו'. ויהי היום דא
 ראש השנה דקוב"ה קאים למידן עלמא. וכמו"כ י"ל
 הכא אתם נצבים היום, היינו ראש השנה, שביום הזה
 כולם עומדים לדין.
 10 והנה כבר בארנו שענין ר"ה כלול מב' ענינים,
 שהוא יום הדין, וגם יום הכרת המלוכה, כמשאחז"ל
 אמרו לפני מלכותי כדי שתמליכוני עליכם. כי כל ר"ה
 הוא התחדשות בריאת העולם, ולכן יש בו התחדשות
 הכתרת המלוכה, וככלל זה גם כריתת ברית מחודשת
 בין הקב"ה וישראל. וכריתת הברית היא בב' חלקים,
 הן מה שישראל ממליכים עליהם את הקב"ה, שזהו
 ענין הכתרת המלוכה, כדי שתמליכוני עליכם, וכמו"כ
 נכלל בהכרתה גם מה שהקב"ה מקים את ישראל
 להיות לו לעם, דאין מלך בלא עם ולמען הכתרת
 20 המלך צריך שיהי עם המכתירו. והנה פ"א אתם נצבים
 היום כולכם לפני ה' א', אתם נצבים מרמו לענין הדין
 שבו נצבים לדין, והמשך הכ' לעברך בברית ה' א'
 ואלתו אשר ה' א' כורת עמך היום למען הקים אותך
 היום לו לעם והוא יהי לך לא. הוא ענין התחדשות
 25 הברית בב' החלקים. זהו גם מרמו בר"ת אל"ל אני
 לדודי ודודי לי, אנו בוחרים את הקב"ה למלך והוא
 בוחר בנו לו לעם.

נתינת שאלות

במסכת עבודה זרה (י"א א'). ר' אלעזר בן דורדיא, כשנדע לו מפי הזונה
 על אי אפשרותו לשוב בתשובה, הלך אל ההרים והגבעות, השמים
 והארץ, החמה, הירח והכוכבים, לבקש עליו רחמים, וכל אחד מהם
 השיב תשובה שלילית, בנימוק כי עליו לבקש רחמים על עצמו, כי
 בסופו גם הוא להימחות ולהאפס, עד שבא ר' אלעזר לידי ההכרה, כי
 אין הדבר תלוי אלא בו, מיד געה בבכי ויצאה נשמתו. כאן הכליטו לנו
 חז"ל ערך התשובה, תעודתה ואפשרות הופעתה אצל האדם.
 ר' אלעזר בן דורדיא תלה מקודם אי יכלתו לשוב בתשובה בסיבה
 כללית; הרי ההויה כולה משותפת היא עמו, הרי רק גרגיר קטן הוא
 בתוך האין סוף, ואם הוא התנהג שלא כהוגן, לא רק הוא חטא, כי אם
 הכריאה חטאה, וכי הוא הנו אחראי בעד מעשיו? הרי רק קפיץ קטן
 הוא במכונת החיים הגדולה, וגלגלי ההויה כולה הניעו גם קפיץ זה בתוך
 מערבולת הזוהמא והכעור. גורמים מטפויים, סוציאליים, תורשת
 דורות, השפעות אתנוגרפיות וקניינים תרבותיים בהכרח שהם מכריעים
 15 בהשפעתם, חוק ההויה פועל בכל, וממילא גם במעשיו הוא. מנקודת
 השפעה זו אי אפשרית היא התשובה,
 והרי
 התשובה ש' אלעזר בן דורדיא קרא מרמיזות ענקי היצור האלה. הוא
 הכיר שהדבר תלוי רק בו, הוא הנו אחראי בעד מעשיו, משום שהאדם
 הנהו יחידה מוסרית עצומה, שאינה תלויה בשום גורמים חיצוניים,
 20 אלא חיה היא את חיה הפנימיים העמוקים על פי הרצון שהוטבע בו
 בטבע בריחו.

התשובה היא תשובה של
 אישיות - תשובה של
 אישיות

והיה מעמק עצתו יתברך שיהיה האדם עצמו בעל טובו
 לגמרי, בין בכלל בין בפרט, פרוש - שלא די שלא יזכה
 לטוב אלא אחר שהשיגו בעמלו, אלא אפלו פרט החלק
 שיתן לו, לא יהיה אלא כפי מעשיו בדקדוק. ונמצא שלא
 יהיה האדם במדרגה, וזלת מה שבחר ושם הוא עצמו את
 עצמו בה, וכבר נמצאו בקבוץ ההוא עליונים ותחתונים,
 גדולים וקטנים, אבל לא יהיה לגבה מעלת האדם ושפלותה,
 לנדלה ולקטנותה, סבה אחרת אלא הוא עצמו, באפן שלא
 יהיה לו תרעומות על אחר כלל.

דבר ה' - תשובה מ' 53

אחד מהיסודות של התשובה, במחשבתו של האדם, הוא הפרת האחריות
 של האדם על מעשיו, שבא מתוך אמונת הבחירה החפשית של האדם.
 והנה גם כן תכן הודי המחקר עם מצות התשובה, שמודה האדם שאין
 שום ענין אחד, שיש להאשימו על החטא ותוצאותיו, כ"אם אותו בעצמו.
 וכזה הוא מברר לעצמו את חפש רצונו ועצם יכלתו על סדרי
 חיו ומעשיו, ומתוך כך הוא מפנה לפניו את הדרך, לשוב אל ד', להחדש
 את חיו בדרך הטוב, אשר יכיר שהוא מצלח בעדו כאשר ישאב ממקור
 הדעת, המתחבר אל קדשת אור התורה, המשיבת נפש.

זאת היא תשובה כפי א' 53

כל חטא - מבוא קילקול לחוטא ולעולם כולו. כל מצוה - מביאה רפואה
 ותיקון למקיימה ולעולם כולו. וביום "הרת עולם" עושה הקב"ה דין וחשבון
 עם העולם כולו, מבחינת התכלית שבשבילה נברא העולם, ונבראו כל
 העולמות, והאדם אף הוא צריך לחשוב את חשבון כל עולמו הפרטי - מבחינת
 5 העולם כולו, וכה יחשוב האדם בלבו ומצפונו: באיזו מידה נתתי את חלקי
 בתיקונו של עולם, בקידומו לקראת הזרחתו באור מלכות שמים, ובאיזו
 מידה ח"ה קילקלתיו במקום לתקנו, עיכבתי בעד העלאתו במקום
 לקדמו -
 לא שיש, חלילה, להתעלם מן החשבון הפרטי, אלא שיש לראות גם את
 10 החשבון הפרטי - מבחינת חשבוננו של העולם כולו, של הבריאה כולה, כלומר:
 כל חשבון פרטי - משקלו עולם מלא, העולם כולו, הבריאה כולה, ב"כסא
 ליום חגנו", על האדם להיות צופה למרחוק, מסוף העולם ועד סופו. את כל
 הבריאה צריך הוא להרקיץ, את כל המעשים וכל הברואים, ולראות את
 עצמו - כפטרונם, כאחראי בעד כל אשר להם, ברוח ובחומר. בעד מה שיש
 15 ויהיה להם, ובעד כל מה שאין להם וגם אולי לא יהיה להם. בשבילו נברא
 העולם - והוא הנושא באחריותו של עולם זה, עולמו.
 תפקידו של האדם בעולמו: להיות קורא בשם ה', בעצם חיו הקדושים לפי
 תורת ה', בכל אשר יפנה ובכל אשר יעשה. ממש בכל זיע וכל גיע, ותפקיד
 זה של האדם - הוא זכות קיומו.
 20 ולכן בראש השנה, בשעה שהעולם נברא מחדש, על זאת נתפלל: "ובכן הן
 פחדך על כל מעשיך, וידע כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה
 באפו: ה' אלקי ישראל מלך...". ביום זה אנו משתפים עצמנו בצער
 השכינה, כביכול, על שעדיין אין הכרת מלכות שמים מליאה את כל אשר
 נשמה באפו, ועדיין יע יצורים שאינם מבינים מי יצרם ויוצרם. והרי ככל
 25 שיש עוד אישם ילוד-אנוש שאינו עומד איתן על האמונה הטמורה בה'
 אחד - אנו נתבעים על כך. ממנו ידרשו דין וגם חשבון, ואותנו ידונו לשבט
 או לזכות.
 כל שכן שאם נשתכחה האמונה הזאת מאת בן ישראל שבאנוני שמע את
 דיברות ה' - אנו האחראים. שמא לא עשינו כל מה שבאפשרותנו. שמא
 התרשלנו בחובתנו הגדולה לקרוא בשם ה' - לפחות באנוני עם ה'.

א' ויבאר - לוג איתאן כו-ה' 265